

Whistleblower – väärinkäytösilmoituskanavan käyttö ja ilmoittajan suojele

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Yleistä.....	3
2.1 Ilmoittajan suojelun edellytykset	3
2.2 Ilmoittajansuojelulain mukaiset soveltamisalat.....	3
2.3 Sisäinen ilmoituskanava.....	4
2.4 Keskitetty ilmoituskanava (oikeuskanslerinvirasto).....	4
3. Ilmoittajansuojaa tarkoittavat toimet	5
3.1 Ilmoittajan henkilöllisyyden salassapito	5
3.2 Ilmoittajan vastuuvapaus	5
3.3 Vastatoimien ja ilmoittamisen estämisen kiello	5
3.4 Todistustaakka.....	5
3.5 Oikeus hyvitykseen ja vahingonkorvaukseen vastatoimia koskevan kiellon rikkomisesta	5
4. Vahingonkorvausvelvollisuus tahallisesti tehdyistä vääristä ilmoituksista.....	5
5. Henkilötietojen käsittely	6
6. Ilmoituskanavan vastuuhenkilöt ja käsittelyprosessi.....	6
6.1. Käsittelyryhmän ja asiantuntijoiden nimeäminen	6
6.2 Käsittelyryhmän tehtävät.....	6
6.3 Sisäinen tutkinta ja korjaavat toimenpiteet.....	7
6.4 Tiedonanto ilmoittajalle.....	7
6.5 Dokumentointi ja raportointi.....	7

1. Johdanto

Whistleblower – väärinkäytöskanavan käyttö perustuu ilmoittajansuojelulakiin (1171/2022), jonka perustana on EU:n ns. whistleblower-direktiivi (EU) 2019/1937. Direktiivi edellyttää, että ilmoitus väärinkäytöksestä tulee voida tehdä turvallisesti ja siten, että ilmoittajan henkilöllisyys on suojattu. Laki velvoittaa hyvinvointialuetta perustamaan sisäisen ilmoituskanavan väärinkäytösepäilyjä koskevan tiedon ilmoittamista varten.

Väärinkäytöskanavan kautta voi ilmoittaa vakavista väärinkäytösepäilyistä, joihin sisältyy sekä laittomia tekoja tai laiminlyöntejä, yleisen edun vastaista tai epäeettistä toimintaa tai väärinkäytöksiä. Näitä ovat mm. korruptio, lahjonta, hankintojen, tietojen ja varojen väärinkäytökset, tietojen vääristelyt, eturistiriidat sekä virkarikokset. Ilmoituskanavan avulla hyvinvointialue saa mahdollisuuden korjata toimintaansa, estää vastaavat tilanteet ja vahvistaa toiminnan läpinäkyvyyttä.

Tämä ohjeen toimintaperiaatteet koskevat koko Kainuun hyvinvointialuekonsernia siten, että vähintään 50 työntekijää työllistävien tytäryhtiöiden tulee ohjeistaa ja ottaa käyttöönsä omat sisäiset ilmoituskanavansa.

2. Yleistä

2.1 Ilmoittajan suojelun edellytykset

Ilmoittajan suojelun edellytyksenä on, että ilmoitus tehdään ensisijaisesti organisaation sisäiseen ilmoituskanavaan ja että ilmoittajalla on ilmoittamishetkellä perusteltu syy uskoa, että väärinkäytöstä koskeva tieto pitää paikkansa ja että tällainen tieto kuuluu lain soveltamisalaan.

Mikäli ilmoittaminen ei onnistu tai etene sisäisen ilmoituskanavan kautta, on ilmoitus mahdollista tehdä keskitettyyn viranomaisen ylläpitämään ilmoituskanavaan. Viimeisenä vaihtoehtona ilmoittaja voi tuoda tiedon julkisuuteen.

2.2 Ilmoittajansuojelulain mukaiset soveltamisalat

Ilmoituskanavan kautta käsitellään vain ilmoittajansuojelulain mukaisiin soveltamisaloihin kuuluvia vakavia väärinkäytösepäilyjä. Ilmoittajansuojalakia sovelletaan tekoihin tai laiminlyönteihin:

- 1) jotka on säädetty rangaistavaksi;
- 2) joista voi seurata rangaistusluonteinen hallinnollinen seuraamus; taikka
- 3) jotka voivat vakavasti vaarantaa lainsäädännön yleisen edun mukaisten tavoitteiden toteutumista.

Hyvinvointialueella lain soveltamisaloja ovat lähinnä:

- julkiset hankinnat
- yksityisyyden ja henkilötietojen suoja sekä verkko- ja tietojärjestelmien turvallisuus

Sisäisen valvonnan näkökulmasta henkilöstön veloitteena on tiedottaa ensisijaisesti lähiesihenkilöä organisaation toiminnassa havaitusta väärinkäytösepäilyistä ja rikkomuksista.

2.3 Sisäinen ilmoituskanava

Kainuun hyvinvointialueen henkilöstö (työ- tai virkasuhteiset) käyttää ilmoitusten jättämiseen sisäistä ilmoituskanavaa. Ilmoitus tehdään omalla nimellä. Ilmoittajalle toimitetaan automaattinen vastaanottoilmoitus seitsemän päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta. Ilmoitukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä pääsevät käsittelemään vain tietyt, erikseen nimetyt henkilöt.

2.4 Keskitetty ilmoituskanava (oikeuskanslerinvirasto)

Keskitettyä ilmoituskanavaa käyttävät muut tahot (työnhakijat, entiset työntekijät, itsenäiset ammatinharjoittajat, vapaaehtoistyöntekijät, yhteisön hallituksen jäsenet tai toimitusjohtaja, harjoittelijat, avustajat, alihankkijoiden ja toimittajien palveluksessa olevat työntekijät ml. vuokratyöntekijät, kolmannet osapuolet ja nykyiset työntekijät, jotka ovat tyytymättömiä sisäisen ilmoituskanavan toimintaan), jotka ovat saaneet rikkomista koskevia tietoja työssään tai sen yhteydessä.

Ilmoittaja voi käyttää keskitettyä ilmoituskanavaa, mikäli:

- ilmoittajalla ei ole mahdollisuutta tehdä ilmoitusta sisäiseen ilmoituskanavaan
- ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa, että sisäisen ilmoituksen perusteella toimenpiteisiin ei ole ryhdytty määräajassa tai sen perusteella rikkomiseen ei voida puuttua tehokkaasti tai
- ilmoittajalla on perusteltu syy uskoa olevansa vaarassa joutua vastatoimien kohteeksi ilmoituksen johdosta

Keskitetyn ilmoituskanavan toiminnasta vastaa oikeuskanslerinvirasto. Keskitetyssä ilmoituskanavassa ei oteta vastaan nimettömiä ilmoituksia. Ilmoittajansuojelun yleisten edellytysten täytyessä oikeuskanslerinvirasto siirtää asian toimivaltaiselle viranomaiselle ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämistä varten.

3. Ilmoittajansuojaa tarkoittavat toimet

3.1 Ilmoittajan henkilöllisyyden salassapito

Ilmoittajan henkilöllisyys sekä tiedot, jotka voivat paljastaa tämän henkilöllisyyden, on pidettävä salassa, ellei ilmoittaja anna nimenomaista lupaa henkilöllisyytensä paljastamiseen. Salassa pidettävää tietoa luovutetaan ulkopuolisille ainoastaan viranomaisen velvoittamana.

3.2 Ilmoittajan vastuuvapaus

Tietoja ilmoittavan tai julkaisevan ilmoittajan ei voida katsoa rikkovan mitään tietojen antamista, ilmaisemista, hankkimista tai julkistamista rajoittavaa velvoitetta. Ilmoituskanavaan voi siten ilmoittaa salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja, mikäli ne ovat välttämättömiä rikkomuksen paljastamiseksi. Em. mainittujen edellytysten täytyessä ilmoittajaan ei voida kohdistaa rikosoikeudellista vastuuta tai vahingonkorvausvastuuta tietojen ilmoittamisesta tai julkaisemisesta. Säännöstä ei sovelleta, mikäli kyseessä oleva tieto on hankittu tai saatu rikoksella.

3.3 Vastatoimien ja ilmoittamisen estämisen kieltö

Työnantajalla tai organisaatiolla on kiellettyä ryhtyä vastatoimiin rikkomista koskevan tiedon ilmoittamisen tai julkistamisen vuoksi. Vastatoimiksi katsotaan palvelussuhteen ehtojen heikentäminen, palvelussuhteen päättäminen, henkilön lomautus, epäedullinen kohtelu, henkilöltä evätään palveluiden tai tavaroiden toimittaminen, vastatoimilla uhkailu tai muu kielteinen seuraus. Kiellettyä on myös menettely, jonka tarkoituksena on rikkomista koskevan tiedon ilmoittamisen tai julkistamisen estäminen.

3.4 Todistustaakka

Mikäli ilmoittaja kokee joutuneensa vastatoimien kohteeksi, työnantajalla tai organisaatiolla on todistustaakka osoittaa, ettei tehdyt toimet johdu ilmoituksen jättämisestä tai julkistamisesta. Säännöstä ei sovelleta, mikäli kyseessä on rikosasia.

3.5 Oikeus hyvitykseen ja vahingonkorvaukseen vastatoimia koskevan kiellon rikkomisesta

Työnantaja tai organisaatio on vahingonkorvausvelvollinen rikottaessa tahallisesti vastatoimien tai ilmoittamisen eston kieltöä. Vastatoimen kohteeksi joutunut voi vaatia hyvitystä ja/tai vahingonkorvausta.

4. Vahingonkorvausvelvollisuus tahallisesti tehdyistä vääristä ilmoituksista

Selkeästi vääriä tai harhaanjohtavia tietoja koskevat ilmoitukset eivät anna aihetta ilmoittajan suojeluun. Väärien tietojen tahallinen ilmoittaminen voi aiheuttaa ilmoittajalle vahingonkorvausvelvollisuuden tai rikosoikeudellisen vastuun.

5. Henkilötietojen käsittely

Ilmoittajan ja ilmoituksen kohteen henkilötietoja saavat käsitellä vain ne salassapitovelvolliset henkilöt, jotka organisaatio on tähän tehtävään nimennyt. Ilmoituskanavien kautta tulevat tiedot on poistettava viiden vuoden kuluttua ilmoituksen saapumisesta, jollei niiden säilyttäminen ole välttämätöntä lain mukaisten oikeuksien tai velvoitteiden toteuttamista varten. Henkilötiedot, joilla ei selvästi ole merkitystä ilmoituksen käsittelyn kannalta, on poistettava ilman aiheetonta viivytystä.

Ilmoittajansuojelulain nojalla yleisessä tietosuojasetuksessa (EU) 2016/679 säädettyä rekisteröidyn oikeutta omiin tietoihin on rajoitettu siten, että henkilöllä ei ole tarkastusoikeutta omiin henkilötietoihinsa. Tämä rajoitus turvaa ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämistä sekä suojaa ilmoittajan henkilöllisyyttä.

Tietosuojan vaikutustenarviointi (DPIA) on tehtävä ennen ilmoituskanavan käyttöönottoa ja sitä on päivitettävä tarvittaessa. Lisäksi on laadittava tietosuojaseloste henkilötietojen käsittelytoimista.

6. Ilmoituskanavan vastuuhenkilöt ja käsittelyprosessi

6.1. Käsittelyryhmän ja asiantuntijoiden nimeäminen

Ilmoituksia saavat käsitellä vain organisaation tähän tehtävään nimeämät henkilöt, joiden on voitava hoitaa tehtävänsä puolueettomasti ja riippumattomasti. Ilmoituksen käsittelystä vastaavat henkilöt ovat salassapitovelvollisia. Hyvinvointialuejohtaja nimeää käsittelyryhmän jäsenet viranhaltijapäätöksellä.

Käsittelyryhmä voi nimetä tarvittaessa asiantuntijoita ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämistä varten. Asiantuntijoiden nimeämiset tehdään kirjallisesti ilmoituskanavan aineiston yhteyteen.

Mikäli ilmoitus koskee käsittelyryhmän jäsentä tai hänellä on yhteyksiä siihen, häneltä suljetaan pääsy ilmoituksen tietoihin eikä hän osallistu ilmoituksen käsittelyyn. Hyvinvointialuejohtaja päättää uudesta käsittelyryhmästä. Mikäli ilmoitus koskee hyvinvointialuejohtajaa, käsittelyryhmästä päättää aluehallituksen puheenjohtaja.

6.2 Käsittelyryhmän tehtävät

Käsittelyryhmän tehtäviä ovat:

- ilmoitusten läpikäynti ja kirjaaminen
- arviointi ilmoituksen kuulumisesta ilmoittajansuojelulain piiriin
- ilmoitusten paikkansa pitävyyden selvittäminen

- asiantuntijoiden nimeäminen tarvittaessa ilmoituksen paikkansa pitävyyden selvittämiseksi
- yhteydenpito ilmoittajaan mahdollisia lisäselvityksiä varten
- arviointi tarvittavista jatkotoimenpiteistä tai asian selvittelyn lopettaminen
- tarvittaessa asian siirtäminen sisäiseen tutkintaan hyvinvointialueen johdolle tai muulle vastuuhenkilölle

Sisäisen ilmoituskanavan kautta tulleet ilmoitukset käsitellään luottamuksellisesti. Käsitteilyryhmän tulee arvioida, kuuluuko ilmoitus ilmoittajansuojelulain piiriin. Jos ilmoitus hyväksytään, ryhdytään asianmukaisiin toimenpiteisiin paikkansa pitävyyden selvittämiseksi ja rikkomiseen puuttumiseksi.

Käsitteilyryhmä tiedottaa tarvittaessa välittömästi hyvinvointialueen johtoa väärinkäytösepäilystä ja sen sisältämistä merkittävistä riskeistä.

Asian selvittely voidaan lopettaa, mikäli ilmoitus ei kuulu ilmoittajansuojelulain piiriin, rikkomisesta ei saada riittävästi selvitystä, rikkominen olisi vähäinen, menettely olisi jo lopetettu eikä siihen puuttumiseksi olisi tarvittu erityisiä toimenpiteitä.

6.3 Sisäinen tutkinta ja korjaavat toimenpiteet

Käsitteilyryhmä esittää selvitystyön tulokset hyvinvointialueen johdolle tai muulle vastuuhenkilölle, joka voi tehdä päätöksen mahdollisesta toimenpiteestä rikkomiseen puuttumiseksi. Sisäisen tutkinnan tuloksena hyvinvointialue päättää vastuumääräystensä mukaisesti jatkotoimenpiteistä ja niiden toimeenpanosta tai toteaa, että ilmoitus ei johda toimenpiteisiin.

Korjaavat toimenpiteet voivat olla esimerkiksi työoikeudelliset toimenpiteet, henkilöstön ohjeistaminen, käytänteiden muuttaminen tai asian siirtäminen viranomaisen, mm. poliisi, tutkintaan.

6.4 Tiedonanto ilmoittajalle

Ilmoittajalle annetaan kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottoilmoituksen toimittamisesta tieto siitä, mitä toimenpiteitä ilmoituksen perusteella toteutetaan tai perustelluista syistä enintään kuuden kuukauden kuluessa.

6.5 Dokumentointi ja raportointi

Ilmoituksen käsittelyssä syntynyt aineisto dokumentoidaan lainsäädännön ja tiedonhallintasuunnitelman mukaisesti. Väärinkäytösilmoitusten raportointi tehdään osana tilinpäätöksen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan arviointia.